



Tres personalitats més restituïdes: Felipa de Coïmbra, Eimeric Despuig i Joan Pere

Autor: Jordi Bilbeny

Data de publicació: 29-12-2020

Presentem avui la cinquena sèrie de personalitats, de la mà d'En Jordi Bilbeny, que van estar relacionades amb En Colom i la primera colonització d'Amèrica: Na Felipa d'Avís i Urgell —segona muller del Descobridor— el navegant Eimeric Despuig —amb el nom del qual es va batejar el nou continent— i Mossèn Joan Pere —astròleg que vivia als afores de Pals.

9) Felipa de Coïmbra: La història oficial ens la presenta com a Felipa Moniz Perestrello, filla d'un militar portuguès anomenat Bartolomeu Moniz Perestrello i l'única muller legítima d'En Cristòfor Colom. Nogensmenys, per En Henry Harrisse, és clar que "fou a Portugal on En Colom es casà; però, quan, en quines circumstàncies i amb qui, són, encara, qüestions que hom no pot respondre". A més a més, alguns estudiosos, tot i les asseveracions en aparença incontrovertibles dels llibres, no saben de qui era filla, perquè se li atribueixen, pel cap baix, mitja dotzena de pares i mares. Així, el seu presumpte fill, En Jaume Colom, segon virrei i almirall de les Índies, al seu testament de 1523, l'esmenta com a "Felipa Martínez". Si, encara, teníem present, que d'altres cronistes ens diuen que els Perestrello no eren els avantpassats de la Felipa, sinó els d'En Colom mateix, veurem que el que ens diu la història oficial d'aquesta dama portuguesa està farcit de retocs. Ara bé, entre aquests mateixos retocs també hi podem veure una mica de llum. Hi ha textos que ens fan saber que el pare de la Felipa no es deia Bartolomeu, sinó Pere i que era un gran navegant i descobridor, que havia estat a l'Índia i tenia una gran biblioteca. Com que En Moniz Perestrello no era descobridor, ni navegant, ni havia viatjat a l'Índia, ni tenia cap biblioteca ni cap afeció als llibres coneguda, és evident que som davant d'un suplantador.

Així, doncs, cal cercar una Felipa de carn i ossos, vinculada a la cort portuguesa, que s'estigués en un monestir de Lisboa i en fos comanadora i que descendís de Llombardia. I que, a més a més, tingués un pare navegant, descobridor, que hagués viatjat a l'Índia i que estigués en possessió d'una bona biblioteca. Limitades, així, les coses, ara la solució

és molt senzilla. Només es pot tractar de Felipa de Portugal. Efectivament, el seu pare es deia Pere. Era l'Infant Pere de Coïmbra, el qual va ser alhora el pare del rei de Catalunya Pere IV. Aquest infant va ser molt conegut pels seus descobriments i viatges i es va crear la llegenda –segurament inspirada en una certesa– que havia viatjat fins a l'Índia. Va ser un escriptor reconegut i tenia mapes d'aquelles contrades asiàtiques a la seva biblioteca. La seva filla, Felipa de Coïmbra, després de la mort del pare, es va refugiar en un convent de Lisboa, des d'on administrava els béns del monarca català, durant la guerra. La seva mare va ser Isabel d'Urgell. Era filla d'En Jaume d'Urgell. Aquest era el fill d'En Pere d'Urgell i de la Margarida de Montferrat; i donat que la Margarida de Montferrat descendia dels marquesos de Montferrat i era senyora de les ciutats de Casal i Aqua, a Llombardia, no costa gens d'adonar-nos que, quan els cronistes parlen dels avantpassats llombards de la dona d'En Colom, aquests només poden ser els avantpassats llombards de Felipa de Coïmbra i de la seva àvia Margarida de Montferrat.

Armes dels Avís i Urgell

10) Aimeric Despuig: La història oficial ens explica que l'Amèrico Vesputio era un mercader i navegant florentí, que va servir els Reis Catòlics i En Colom. Va fer dos viatges d'exploració a les ordres d'aquests reis i dos més a les ordres del rei de Portugal i els va deixar escrits. I serà, doncs, amb l'edició d'aquestes obres cosmogràfico-literàries, que el seu nom es prendrà per batejar el nou continent: Amèrica prové d'Amèrico. Ara bé, cap arxiver ni historiador portuguès no ha pogut documentar de cap de les maneres els dos viatges que va realitzar, segons diuen les seves mateixes obres, a les ordres del rei de Portugal. Però és que encara, en algunes edicions, el destinatari dels darrers treballs no és el rei de Portugal, sinó el rei de Jerusalem i Sicília, que, algun cop, apareix anomenat Ferran. És evident, per tant, que el destinatari dels dos últims llibres era el rei Ferran el Catòlic: per la coincidència de noms i perquè era l'únic monarca que duia els títols efectius, entre d'altres, de rei de Jerusalem i de rei de Sicília. Com que els dos darrers viatges van ser publicats després del 1504, data en què el rei Ferran ja no era rei de Castella i sí, en canvi, dels estats de la Monarquia Catalana, això evidenciava un vincle entre En Vesputio i Catalunya, que calia amagar. Amb tot, sabem per d'altres referències coetànies que va preparar el viatge de descoberta amb En Colom i que era a Barcelona a la tornada d'aquella primera expedició, la qual cosa ens indica que, molt probablement, també s'hi hauria embarcat. Efectivament: En Sebastian Münster, a la seva *Cosmographia Universalis*, de 1544, ens indica que “l'Amèrico Vesputio i En Colom foren enviats conjuntament pel rei Ferran, el 1492, a la recerca de terres desconegudes”. I en una de les seves cartes, editada a Baviera pels volts de 1505, i intitulada *Escrit sobre les noves terres i el Nou Món*, se'n especifica que En Vesputio estava a les ordres del rei de “Catalunya”, que “salparen d'Aragó”, que “es dirigiren més enllà de les Columnes d'Hèrcules” i que “tornaren al regne d'Aragó”. Amb la qual cosa s'amplia encara més la seva relació, però, ara, sobretot, la seva dependència del rei Ferran. Si a tot plegat encara hi notàvem que no sabia escriure italià, que els seus escrits són farcits de catalanades i contenen referències a Catalunya; que al seu testament, de 1505, hi esmenta diversos catalans i que en alguns gravats de les seves naus hi onegen gallardets amb les barres catalanes, el resultat no pot ser més aclaridor: es tracta d'un altre català desnaturalitzat. No hem d'oblidar que, als documents, se l'anomena sovint Amerigo De Espuche, Despuchi i Despuche. Conseqüentment, és fàcil observar com darrera d'aquests cognoms hi ha un Despuig català. Així les coses, ara no ens hauria de sobtar ni un punt que En Colom tingués, com a ajudant seu i com a assessor cosmogràfic un Despuig, perquè els Colom de Barcelona i els Despuig eren parents. I ara aportaria molta claror a tot l'enigma vesputià, que aquest efectués les seves exploracions americanes, tal com reconeix tothom, amb el mapa d'En Vallseca, perquè els Vallseca també estaven emparentats amb els Colom i els Despuig.

Representació d'Eimeric Despuig

I només això donaria sentit al fet que el cardenal Despuig, al segle XVIII, tingués el famós mapa d'En Vesputio entre les seves pertinences: perquè En Vesputio, Bespuche o Despuche era un Despuig. Amb tot, i per bé que sembli definitiu que ens trobem davant un Despuig, que jo no hagi pogut estudiar més a fons aquesta família, i que una crònica l'esmenti com a Joan Aymerich i no pas com a Aimeric Despuig, m'impedeix de donar-ne una identificació absoluta.

11) Mossèn Joan Pere: Conegut per la història espanyola com a “fray Juan Pérez”, és, segons unes fonts, el superior i, segons d'altres, un monjo més del convent de la Rábida, de Palos de la Frontera. És qui acull En Colom, se l'escolta i intercedeix per ell davant dels reis, perquè es diu també que era el confessor de la reina Isabel. La història oficial també ens diu que, juntament amb En Joan de Coloma, va portar tot el pes de les negociacions entre En Colom i els reis, per donar cos a les Capitulacions. Però, llevat dels llibres relacionats amb el descobriment d'Amèrica, no hi ni un sol document que ens confirmi que aquest religiós es va estar mai en aquell convent. Més ben dit, són diversos els estudiosos que asseguren que és molt difícil que fra Juan Pérez fos a la Rábida i, molt menys, que allà es trobés amb el descobridor. En aquest sentit, tindrien certa raó de ser els textos que, en lloc de parlar-nos d'aquest religiós, ens innoven que En Colom, a la Rábida, es va entrevistar amb fra Antonio de Marchena. I, encara, hi ha relats que ens

confirmen que l'home en qüestió es deia Antonio Pérez de Marchena. Si encara no en teníem prou per adonar-nos de l'intent de fondre dos personatges en un de sol —com avui ja reconeixen tots els estudiosos del tema—, i de saber amb certesa que l'Antonio de Marchena no va ser tampoc el guardià de la Rábida, perquè, en aquelles mateixes dates, el trobem en d'altres indrets de Castella, els cronistes esmenten En Juan Pérez amb el nom de Juan Díaz i, fins i tot, de Juan Infante. Segons una Memoria de los hijos ilustres que ha tenido el Convento de la Merced, de 1563, aquest fra Juan Infante no va rebre En Colom a la Rábida, sinó al Convent de la Mercè, de Còrdova. És evident, doncs, que aquest fra Juan Pérez incomodava i que, per aquesta raó, van anar desvirtuant el seu nom i el lloc en què ell i En Colom es van entrevistar.

Molí de Pals, Mas Tafurer o Castell de Sant Miquel, als afores de Pals, on residia En Joan Pere

A més a més, alguns testimonis dels plets, confirmen que era un “famós astròleg” i que En Colom el va anar a cercar en un indret situat “als afores de Palos”. Ara bé, donat que certs documents l'esmenten amb el cognom de “Peres”; i atès que sabem que els Pere (dits alhora Peris, Pera o Peres) eren els senyors del Castell de Sant Miquel, situat als afores de Pals; com que sabem que la traducció castellana del cognom Pere o Peres és “Pérez” i, a més a més, com que tenim coneixement que Mossèn Joan Pere, mestre en arts i doctor en medicina, va editar al 1489 unes Taules Astronòmiques; d'aquí en podem inferir que el famós astròleg Juan Pérez, que s'està als afores de Palos, ha de ser aquest Joan Pere, astrònom i doctor reconegut, que té la seva família als afores de Pals. Sembla que, en fer-lo passar d'un castell a un convent, també l'haurien fet frare amb la finalitat d'adaptar-lo al nou ambient andalús. Ara, doncs, havent-li estat restituïda la seva personalitat i la seva nacionalitat, pren molt més sentit que intervingués, com a representant d'En Colom davant del rei, al costat d'un altre membre de la cancelleria catalana, a fi que el monarca signés les Capitulacions: una forma contractual —segons En Jordi Vila— que segueix mimèticament les formes jurídiques catalanes i que, en tant que capítols de cort i de pacte entre rei i súbdit, era totalment inexistent a Castella.

Jordi Bilbeny

[Del llibre «Totes les preguntes sobre Cristòfor Colom». David Bassa entrevista Jordi Bilbeny]